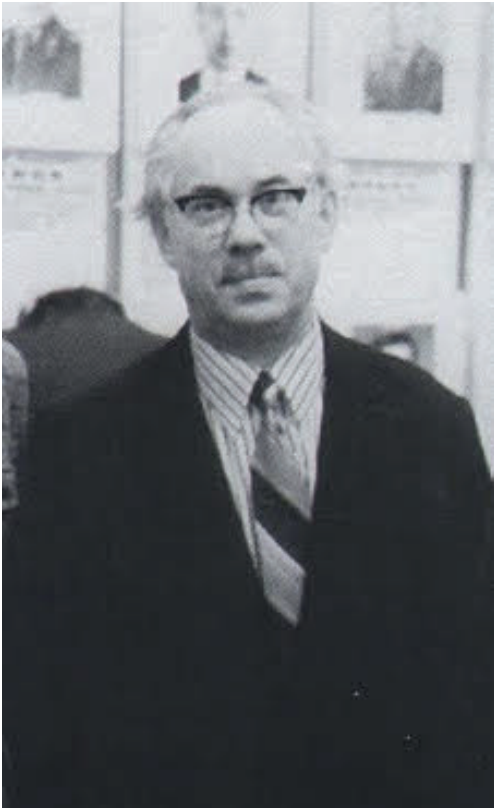

IN MEMORYIUM

© Олександр Сич (Чернівці)

ВЧИТЕЛЬ, НАУКОВЕЦЬ, ІНТЕЛІГЕНТ (ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПРОФЕСОРА ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА ТЕОДОРОВИЧА)

Іван Михайлович Теодорович народився у польському місті Тересполі Люблінського воєводства 6 червня 1923 року в родині службовців. До початку Другої світової війни він встиг закінчити гімназію в Перемишлі. З лютого 1940 р. вчився на 6-місячних учительських курсах у місті Ліда Барановичської області Білорусії (водночас вчителював у початковій школі), а після їх закінчення працював учителем Вавюрської неповної середньої школи Лідського району. Через частковий параліч лівої руки та кульгавість однієї ноги (внаслідок перенесеної в дитинстві хвороби став інвалідом другої групи) І. М. Теодорович був звільнений від служби у лавах Червоної Армії. Під час війни був учителем вечірньої школи у місті Барановичі. З жовтня 1944 р. навчався у Барановичському вчительському інституті, водночас викладаючи історію та географію в 5 – 10 класах Залізничної вечірньої школи робітничої молоді. У листопаді 1945 р., з огляду на переїзд батьків на постійне місце проживання до Львова, Іван Михайлович поступив на другий курс історичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка.

Здобувши фах історика, у жовтні в 1949 р. вступив до аспірантури при кафедрі нової і новітньої історії Львівського університету. Поряд із науковою роботою брав активну участь у суспільно-політичному житті: був депутатом районної ради Залізничного району м. Львова, виконував окремі доручення партбюро університету і факультету, працював викладачем районної партійної школи.

Після закінчення аспірантури Іван Михайлович був направлений на роботу до університету в м. Чернівці. Наказом ректора Чернівецького державного університету проф. Леутського К. М. за № 204 його було зараховано викладачем кафедри нової історії з 1 вересня 1952 р. Тут він розпочав читати курс історії південних і західних слов'ян, а також спецкурс з історіографії нової історії зарубіжних країн Заходу. Цікаво, що тоді історія південних і західних слов'ян читалася ним у рамках курсу «Історія середніх віків», але згідно з інструктивним листом Міністерства вищої освіти СРСР від 15 вересня 1956 р. № 4-100 та за рекомендацією вченої ради історичного факультету історію південних і західних слов'ян з 1956 – 1957 навчального року вирішено перетворити на окремий курс [Холодницький В. Становлення та діяльність кафедри історії нового та новітнього часу Чернівецького державного університету в 1940-1955 рр. // Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність «Історія». Чернівці: Видавництво Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича «Рута», 2008. Випуск 6. С. 90].

Вже незабаром І. М. Теодорович справив приємне враження на колег по факультету та керівництво університету. Він набув неабиякого авторитету й репутації гарного викладача й талановитого науковця, який володів польською, російською, українською, білоруською та меншою мірою німецькою мовами. Також усім впадали в око його людська порядність, інтелігентність і надзвичайна доброзичливість.

У 1953 р. у Львівському університеті ім. Івана Франка він успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Польське питання в політиці імперіалістичних держав в останній рік першої світової війни». Як науковцю, йому були притаманні такі риси, як критичність, об'єктивність, принциповість, ретельність у роботі з джерелами. Про це може свідчити, наприклад, такий епізод. 24 вересня 1954 р. на засіданні кафедри, де працював Іван Михайлович, проходило обговорення рецензії, яку підготував тодішній завідувач кафедри, канд. іст. наук, доц. М. К. Алекберлі на книгу К. О. Дзеджули «Історія Франції». Названим доробком київський історик прагнув утвердитися як доктор історичних наук. Однак членами кафедри його праця була розкритикована. І. М. Теодорович відверто заявив, що не може вважати цю книгу науковою працею й, зокрема, підкреслив, що «...цей підручник є суцільною компіляцією і як докторська дисертація вважатися не може». Крім того, ним було запропоновано низку інших суттєвих поправок до рецензії, яка в основному з доповненнями та пропозиціями була затверджена кафедрою [Холодницький В. Становлення та діяльність кафедри історії нового та новітнього часу Чернівецького державного університету в 1940-1955 рр. // Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність «Історія». Чернівці: Видавництво Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича «Рута», 2008. Випуск 6. С. 93].

Керівництво університету оцінило педагогічну майстерність і наукові здобутки перспективного викладача. У характеристиці за підписом ректора К. М. Леутського і секретаря партбюро ЧДУ М. С. Коптева від 20 травня 1955 р. зазначалося, що І. М. Теодорович лекції читає на вузівському рівні і цілком відповідає посаді, яку займає [Холодницький В. Становлення та діяльність кафедри історії нового та новітнього часу Чернівецького державного університету в 1940-1955 рр. // Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність «Історія». Чернівці: Видавництво Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича «Рута», 2007. Випуск 4. С. 175]. Тому з 1 вересня 1955 р. І. М. Теодорович перейшов на посаду доцента. А коли на початку 1955 – 1956 навчального року його кафедру об'єднали з кафедрою стародавньої історії в одну кафедру, саме йому довірили виконувати обов'язки завідувача цієї нової кафедри, яка з грудня 1955 року стала називатися *кафедрою загальної історії*.

31 жовтня 1959 р. він отримав вчене звання доцента і міг тепер претендувати, так би мовити, на «повноцінну» посаду завідувача кафедри. Після обрання за конкурсом І. М. Теодорович з 7 липня 1960 р. став завідувачем кафедри загальної історії й займав цю посаду до кінця 1965 р. Протягом цього часу він читав курс лекцій з нової та новітньої історії, історії слов'ян, історіографії нової історії, вів спецкурси й водночас плідно займався науковою роботою. Його статті друкувалися на шпальтах таких поважних наукових видань, як «Вопросы истории», «Советское славяноведение», «Український історичний журнал», «Питання нової та новітньої історії», «Українське слов'янознавство». Він став одним із авторів вузівського підручника «Історія південних і західних слов'ян» (до речі, виданого українською мовою в Києві у 1966 р.), зокрема ним написаний розділ «Польща 1865 – 1965». Для колективної монографії «Перша світова війна 1914 – 1918 рр.» (вийшла друком у Москві, у видавництві «Наука» в 1968 р.) він підготував розділ «Розробка урядом Німеччини програми завоювань на Сході в 1914 – 1915 рр.».

У другій половині 1960-х рр. Іван Михайлович на деякий час відійшов від адміністративної роботи й зосередився на роботі над завершенням докторської дисертації, проте у листопаді 1970 р. знову був обраний за конкурсом завідувачем кафедри загальної історії. У січні 1972 р. І. М. Теодорович успішно захистив докторську дисертацію на тему «Загарбницька політика Німеччини та Австро-Угорщини на Сході в 1914 – 1918 рр.», а у грудні 1973 р. отримав диплом доктора історичних наук. Чернівецький науковець ставав знаним у Радянському Союзі істориком-славістом.

У 1974 р. він проходив тримісячне стажування на кафедрі історії південних і західних слов'ян Московського державного університету. Там завдяки його зусиллям і авторитету була досягнута домовленість і зроблена підготовча роботи з проведення в 1975 р. чергової наукової конференції істориків-славистів на базі Чернівецького університету. Таким чином він фактично був ініціатором і одним із організаторів VII Всесоюзної наукової конференції істориків-славистів, успішне проведення якої в Чернівецькому університеті у червні 1975 р. надовго запам'яталося її учасникам. Проте як і запам'яталася буковинська гостинність і культурно-пізнавальна програма (знайомство з архітектурним ансамблем університету, екскурсія містом, поїздка до Вижниці та бази відпочинку у с. Виженка).

У середині 1970-х рр. науково-педагогічний потенціал історичного факультету помітно зріс, що дало підстави для створення на базі кафедри загальної історії двох нових кафедр – кафедри історії стародавнього світу та середніх віків і кафедри історії нового та новітнього часу. До речі, назву останньої запропонував саме Іван Михайлович. Хочу зазначити, що така назва не тільки відрізнялася від типової для тодішніх університетів назв подібних кафедр – «кафедра нової та новітньої історії», але й у перспективі, зокрема у контексті сучасних наукових уявлень про вказані історичні періоди, виявилася більш точною за змістом і методологічним обґрунтуванням.

Вченою радою університету в 1976 році І. М. Теодорович був обраний на посаду завідувача кафедри історії нового та новітнього часу (переобраний у вересні 1981 р.), на якій і перебував до листопада 1986 р. У лютому 1978 р. він отримав вчене звання професора. Багато років проф. Теодорович І. М. був членом вченої ради нашого університету, керівником методологічного семінару історичного факультету. Незважаючи на свої незаперечні наукові й педагогічні досягнення, Іван Михайлович постійно вдосконалював свою фахову майстерність, продовжував наукові дослідження. Так, під час стажування в Московському державному університеті в 1981 р. він працював в Архіві зовнішньої політики СРСР (куди, до речі, дуже нелегко було потрапити), брав участь у славнозвісних Ломоносівських читаннях, гідно представляючи наш університет.

Важливою цариною діяльності очолюваної ним кафедри завжди була наукова робота. Важливим і фактично провідним напрямком її наукових досліджень, який започаткував саме проф. Теодорович І. М., можна вважати *проблеми слов'янознавства та історії Першої світової війни*. Глибоко досліджуючи історію Першої світової війни та міжнародних відносин, Іван Михайлович, по суті, заклав основи наукової школи слов'янознавства та вивчення різних аспектів історії Першої світової війни в Чернівецькому університеті. Цю проблематику розробляли, захистивши кандидатські і докторські дисертації, такі науковці кафедри, як Є. В. Сахновський, В. П. Фісанов, С. В. Троян, С. Д. Попик, Н. В. Нечаєва-Юрійчук.

У дуже складні часи становлення незалежної України він був звільнений з університету (30 червня 1994 р.). Проте вже з 1 лютого 1995 р. поновлений на роботі й працював на пів ставки до 30 червня 1995 р. І далі викладав на історичному факультеті до кінця 1990-х рр. Також він став членом створеної в 1994 р. за ініціативи проф. Макара Ю. І. спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій у нашому університеті. Припинив викладання в червні 1999 р. у зв'язку з виходом на пенсію.

Помер Іван Михайлович Теодорович 11 березня 2000 р.

Непересічна особистість Івана Михайловича закарбувалася в пам'яті багатьох поколінь студентів, які слухали його лекції, та викладачів – його колег по педагогічній ниві. Їх враження й спомини є цінними свідченнями для розуміння, якою була ця людина, що залишила помітний слід в історії становлення та розвитку історичного факультету нашого університету.

Доц. Сахновський Євген Васильович, кандидат історичних наук: «Іван Михайлович відразу видався мені чесною й порядною людиною й справжнім науковцем, що й підтвердилося в наступні роки. Останнє я хотів би особливо підкреслити, бо це (тобто справжній учений) впадало в око на тлі інших викладачів факультету, здавалося б, досвідчених і ерудованих доцентів і професорів, які, викладаючи свої курси, банально перерахували перед студентами текст тих або інших наукових монографій. Це вплинуло на мене не кращим чином, я навіть на якийсь час втратив інтерес до навчання й зайнявся самоосвітою, багато читав (тоді не тільки я, але й інші студенти допізна сиділи у бібліотеці, бо тягнулися до знань). Так от, на тлі доволі нудних лекцій багатьох тодішніх викладачів факультету курс, який читав нам І. М. Теодорович (а це була історія південних і західних слов'ян), був справді оригінальним. У нас на курсі всі з повагою ставилися до нього, ніколи не було, щоби хтось його перебивав чи кидав репліки. Він читав лекції спокійним, навіть трохи тихим голосом,

на відміну від інших викладачів, не гнався за дешевою популярністю у студентів, не загравав з аудиторією якимось жартом або анекдотом. Зазвичай студенти часто-густо дають своїм викладачам різні прізвиська, не уникнув цього й Іван Михайлович, але в цьому не було нічого образливого, скоріше воно мало доброзичливе забарвлення, бо нас вразило, як легко він вимовляв ім'я одного з балканських князів, у якому було аж 5(!) приголосних поспіль – Твртко. Нам, мабуть, подобалося відповідати на питання «До кого йдеш на лекцію?» – «До Твртка».

Проф. Теодорович І. М. був людиною спокійною, витриманою, доброзичливою. Лише один раз я бачив його дуже розгніваним, коли лаборант його кафедри почав, грубо кажучи, просто лізти у науку, нахабно проштовхуючи свою дисертацію, яка, з точки зору Івана Михайловича (а він її читав), була негодящою. Така реакція, мабуть, пояснюється тим, що сам І. М. Теодорович був чесним і дуже сумлінним науковцем, який багато працював в архівах, написав фундаментальну докторську дисертацію тощо, тому й, як кажуть, на дух не переносив халтурників і кар'єристів від науки. Його постать відповідала моїм уявленням про те, яким має бути професор університету».

Проф. Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук: «З Іваном Михайловичем доля звела мене відразу після вступу на історичний факультет Чернівецького державного університету. Нас, студентів-першокурсників, вразила тоді його ерудиція, вишукана інтелігентність, доброзичливість і, найголовніше, вміння донести до слухачів власні роздуми про минуле, про долю науки та освіти у сучасному світі. Пізніше, вже на третьому та четвертому курсах, І. М. Теодорович читав нам один із засадничих курсів «Історія південних і західних слов'ян». Читаючи цей предмет, він як вчений акцентував на особливостях розвитку слов'янських народів та їхньому протиборстві насамперед з германським світом. І квінтесенцією цього геополітичного протистояння, зрозуміло, була Перша світова війна. Ось мене на все життя і «зачепила» наукова глибина та скрупульозність, з котрою Іван Михайлович, будучи ученим європейського рівня, підходив до аналізу її причин, неоднозначних аспектів воєнно-політичного протиборства та довгострокових наслідків для міжнародної політики.

Особливо відзначу методичний вишкіл І. М. Теодоровича. Він вмів і любив працювати з історичним документом і прищеплював повсякденно це вміння нам – молодим історикам. Тоді, до речі, існувала така, на жаль, давно призабута форма навчання як факультатив з науково-дослідної роботи студентів старших курсів. Саме під час цих занять, під керівництвом вченого, я навчився вдумливої роботи над дипломатичними документами доби Нового часу, цікавою мемуарною літературою, котра давала змогу відчувати, як кажуть, «биття пульсу» яскравих минулих подій та явищ. Завжди, коли йшлося про написання якогось чистового наукового тексту, Іван Михайлович казав, що, проаналізувавши необхідні джерела та літературу, справжній дослідник може «видавати на гора» не більше однієї сторінки чистового тексту за день. Тобто золотим правилом наукової праці вдумливого ученого має стати: поспішай повільно.

Ще один аспект, який закарбувався у пам'яті, це те, що професор Теодорович, аналізуючи перебіг новітньої історії слов'янських країн, ніколи не уникав критичного, об'єктивно вивіреного аналізу складних політичних проблем, чи то йшлося про події Празької весни 1968 р., чи мова заходила про карколомні події у Польській Народній республіці і постання «Солідарності» у 1980 році, чи йшлося про особливу позицію соціалістичної Югославії й особисто Йосипа Броз Тіто у багатьох питаннях розвитку соціалізму і тодішньої міжнародної політики.

Без перебільшення можу сказати, що Іван Михайлович як людина і науковець був і залишається взірцем наукової чесності, котрий будучи знаним славістом, виховав когорту молодих науковців, які продовжують і сьогодні його справу підготовки фахівців-істориків як на нашому факультеті, так і за його межами.

Доц. Холодницький Василь Федорович, кандидат історичних наук: «Закінчивши перший курс історичного факультету, ми, студенти-другокурсники, вже втягнулися в студентське життя, ознайомилися з деякими особливостями навчання на історичному факультеті, склали відповідні заліки, іспити з ряду історичних дисциплін, які читали нам викладачі факультету і, звісно, познайомилися із самими викладачами. Це давало нам підстави вважати себе досвідченими студентами. Та в розмовах із старшокурсниками Степаном Олексюком, Василем Максимівим, з якими проживав разом зі своїм однокурсником Афанасієм Скакуном в одній гуртожитській кімнаті, з'ясувалось, що ми ще не проходили такого контролю знань, як колоквіум, який застосовує у своїй практиці професор І. М. Теодорович. «Ось дійдете ви до курсу історії слов'ян, якого читає Іван Михайлович Теодорович, тоді й узнаете, що собою являє колоквіум», – говорили наші старші колеги.

Ні, нас ніхто не залякував ні предметом, ні викладачем, який читав цей предмет. Навпаки, про Івана Михайловича тепло відгукувалися наші старшокурсники. Малось на увазі, що найкращий вчитель – це власна практика. Тобто потрібно було дочекатися того моменту, коли особисто опинишся перед необхідністю скласти чергове випробування в тій чи іншій формі.

І ось настав той довгоочікуваний момент. Після прочитання певної частини свого курсу Іван Михайлович заздалегідь повідомив нам про день складання колоквіуму і теми, з яких ми будемо вести розмову. І тут все закрутилось, завертілось... Готувались, як завжди, серйозно. Прийшовши в аудиторію в наперед визначений час, вловивши нашу напруженість, з ледь помітною посмішкою Іван Михайлович у звичному для нього спокійному тоні озвучував ті чи інші питання, на котрі ми мали по черговому давати відповідь. І ми, підтримуючи запропонований лектором темп, стали коротко відповідати. Яким було наше здивування, коли пройшло, може, якихось 30 – 40 хвилин, і Іван Михайлович оголосив про успішне завершення колоквіуму. Після цього продовжив читати планову лекцію. Тобто весь наш курс, а це близько 50-ти осіб, склав черговий контроль знань у надзвичайно легкій і спокійній формі.

Так, Іван Михайлович був талановитим викладачем, майстром своєї справи. Він добре знав студентів, розумів студентську психологію. Завжди підтягнутий, при належному зовнішньому вигляді, всебічно ерудований, відмінний знавець свого предмета він приваблював увагу студентів не тільки до себе, але й до курсу, який читав. Його лекції були цікавими, завжди відрізнялися глибоким змістом, новизною, аргументованістю.

Студентські роки швидко промайнули, і ми роз'їхалися хто куди за відповідним державним розподілом. І хоча мені не довелося далеко їхати, оскільки було запропоновано роботу на одній із кафедр суспільних наук нашого ж університету, але то вже була інша атмосфера, інше оточення, шалене навантаження, виконання котрого не залишало часу на спілкування з Іваном Михайловичем. Наші зустрічі були випадковими і короткими. Він завжди був уважний до випускників факультету. При зустрічах не проминав розпитувати про стан особистих справ.

Не можу сказати, що щось особливо змінилося у наших стосунках після того, як я знову повернувся на історичний факультет в 1989 р. вже як доцент кафедри історії СРСР. Хоча ми працювали на різних кафедрах, та робота на одному факультеті дозволяла нам частіше зустрічатися не тільки в університетських коридорах, але й на спільних засіданнях вченої ради факультету, на профспілкових зборах, зборах трудового колективу тощо.

Як і в юні студентські роки, я вслухався в кожне мудре слово, мовлене Іваном Михайловичем. У своїх вчинках і судженнях він почувався досить впевнено, висловлював свою власну незалежну думку з тієї чи іншої проблеми чи ситуації, незважаючи на особистості. Пригадується одне із засідань ДЕКу, де Іван Михайлович виступав рецензентом дипломної роботи одного з випускників його ж кафедри (щоправда, на той час за віком і станом здоров'я він не керував кафедрою, а був рядовим професором). Несподівано для присутніх, незважаючи на іменитого керівника, він розбив цю роботу в пух і прах, висловивши здивування з того, як взагалі можна було допускати її до захисту. Водночас він не наполягав на знятті цієї роботи із захисту. Та, власне, це не було в його компетенції. Комісія вирішила заслухати самого дипломанта, який, як мені здається, витягнув роботу на позитивну оцінку.

І. М. Теодорович був безкомпромісним не тільки стосовно інших, але насамперед стосовно самого себе та свого ближнього оточення. Щодо цього я мав можливість перекоонатися неодноразово. Наведу лише один приклад. Якось я з подивом дізнався, що його внучка успішно закінчила наш історичний факультет. Показовим є те, що за роки її навчання Іван Михайлович не обмовився жодним словом про присутність внучки на факультеті, яка носила до того ж інше прізвище. А вона складала в мене і заліки, і екзамени.

Водночас може закрастися в когось думка про те, що таким він став уже на завершальному етапі своєї педагогічної діяльності. Та ні, з впевненістю можу сказати, що таким він був завжди. Якось при написанні історії кафедри, а згодом і історії факультету, я занурився в архівні матеріали і підняв не тільки особову справу Івана Михайловича, але й звіти та протоколи засідань кафедри історії нового часу, на котрій він працював в університеті з перших місяців і років. І там зустрів немало фактів його принципової позиції, про що я раніше повідомляв у ряді публікацій. Тобто це була скромна людина, людина *високої честі, моралі і гідності*. І впродовж всього життя, на мою думку, він ні на йоту не поступався цими принципами, попри жодні обставини. А вони були непростими.

Так, 90-ті роки минулого століття були неймовірно важкими, зокрема й у матеріальному плані. Мізерні зарплати якщо платили, то з великим запізненням. Постійно проходили різного роду пертурбації, які вели до перманентних скорочень ставок. Був період, коли на ряді кафедр факультету викладачі працювали на 0,5, 0,6, 0,75, а то й 0,25% ставки. А в них були сім'ї, малі діти... Тобто мова йшла про реальне виживання. Не краще жилося і пенсіонерам.

Пригадую одне із засідань приймальної комісії університету, котре зазвичай проходило в кабінеті ректора С. С. Костишина. Він був великим поборником збереження колективу університету, росту його в науковому плані і т. п. Так ось, перед початком засідання, відірвавшись від своїх поточних справ, ректор з досадою сказав: «Колеги, хочете отримувати пенсію в 49 гривень, захищайте докторські дисертації». З'ясувалося, що щойно він отримав інформацію про розмір пенсії професора. Звісно, з часом ситуація дещо змінилася.

Але в той період якось не зручно було запитувати Івана Михайловича, який у нього розмір пенсії. Та з огляду на сказане вище, потреби в постановці такого питання у мене не було. Виживав він важко. Думаю, він не володів великими сумами і банківських рахунків теж не мав. Якщо навіть і мав якісь заощадження, то всі вони пропали в перші місяці незалежності, як і в переважній більшості громадян України. Він був дуже економним і закликав нас, молодших колег, до бережливості.

Якось зустрілися ми в черговий раз і він звернув увагу на мій костюм, який був, на його думку, в чудовій формі і дуже личив мені. «Бережіть його, – сказав він. – Нового в найближчі часи не придбаєте». Справді, це був період не тільки безгрошів'я, але й суцільного дефіциту. Здається, по профспілковій лінії розподіляли талони, за якими можна було придбати щось із взуття чи одягу. У такий спосіб я отримав можливість придбати пристойний костюм і експлуатував його впродовж тривалого часу, виконуючи застереження Івана Михайловича щодо бережливості.

Після виходу Івана Михайловича на пенсію ми продовжували час від часу зустрічатися або на Соборній площі, або біля його будинку на вул. Івана Котляревського. Ці зустрічі були, як і раніше, короткотермінові, так би мовити «на зустрічних курсах»: я спішив на роботу, а він раненько вже повертався з Червоноармійського ринку (тепер ринок Центральний). Та це не заважало нам виділити декілька хвилин для обміну певними новинами.

Пригадується одна із типових розмов, котра стосувалася продуктів, які він купував на ринку. «Ось несу столовий бурячок і чотири грецькі горішки. Це мій денний і раціон, і мої ліки, – з жалем у голосі говорив Іван Михайлович і продовжував далі: – Я б міг спожити і більше, і щось інше, та можливості не дозволяють».

Іншого разу заговорили про здоров'я. Він себе дуже кепсько почував. А тієї весни, ще перед виходом на пенсію, у нього було чергове загострення хвороби. Та він не претендував на якісь заморські ліки. «Мені дуже допоміг би цвіт каштана, та зірвати його не можу», – заявив він мені при черговій зустрічі. В той же день я попросив кількох студентів після занять піти в парк, нарвати цвіту каштана і занести за вказаною мною адресою. Під час чергової зустрічі Іван Михайлович дякував за увагу до його персони.

Та час невблаганний. Скористатися пенсійним життям повною мірою йому не судилося. Через декілька місяців після виходу на пенсію нашого вчителя і колеги не стало. Залишилися світла пам'ять про нього, котра зберігається в наших серцях до сьогоднішнього дня».

Мусієнко Юрій Володимирович, випускник історичного факультету 1978 року: «Я чекав лекції І. М. Теодоровича, бо ще в школі мене цікавила історія Польщі. Ім'я його я чудово знав і раніше, Іван Михайлович був одним з авторів університетського підручника з історії західних і південних слов'ян, виданого в Києві в 1968 році. Стриманий, мовчазний і серйозний Іван Михайлович нам, студентам, здавався високим «асом» науки. В 1975 році в нашому університеті відбулася Всесоюзна конференція істориків-славістів. Приємно, що наш університет представляв такий авторитетний вчений, яким був І. М. Теодорович, визнаний у країні фахівець зі слов'янознавства.

Пригадую, що лекції Іван Михайлович читав суворо, серйозно, вони були насичені цікавим матеріалом, і в них, як і в його розмовах з нами, часто була присутня іронія й скепсис. На перервах він йшов коридорами з аудиторії на кафедру, трохи кульгаючи. Студенти шановно перед ним розступались.

Більш яскраво пригадую я захист диплома. Професор був у державній комісії. Тема моєї дипломної роботи «Виникнення християнства» тоді, в 1978 році, здавалась новою й незвичною. Зрозуміло, це викликало багато запитань у членів комісії. Я запам'ятав одне запитання Івана Михайловича: «Чи брали участь релігійні установи в консолідації держав?». Я почав розповідати про Володимира,

князя Новгород-Київського, про Хлодвіга, короля франків та інше. Іван Михайлович перервав мене: «Відповідь правильна, достатня, хоча хотів почути інше!». До цього часу не знаю, що він мав на увазі. Можливо, треба було казати про князя Мешко Пяста, що в 965 році прийняв християнство в Польщі. Можливо! Знаю впевнено тільки одне – чудові вчителі були у нас, у наш час!»

До вшанування світлої пам'яті Івана Михайловича долучилися колишні студенти-історики (випускники 1974 р.), які також поділилися своїми спогадами.

Бурак Іван Стахович, відмінник народної освіти УРСР (1987): «Слухаючи і конспектуючи лекції Івана Михайловича Теодоровича, мріяв про те, щоб бути хоча б трішки схожим на нього, і стати знаючим, інтелігентним, привітно-усміхненим учителем історії».

Думенко (Терентьєва) Світлана Дмитрівна, підполковник, ветеран ЗСУ, кандидат історичних наук: «Іван Михайлович майстерно володів методикою викладання свого предмета. Його лекції з історії західних і східних слов'ян були чітко розраховані по часу. Залишав декілька хвилин на можливі запитання від студентів, і світився вдячною усмішкою, коли від викладача прагнули про щось дізнатися. Якщо когось із нас зацікавлювала конкретна тема, поглиблено характеризував той чи інший процес.

Іван Михайлович був неординарною особистістю. Він не був кон'юнктурником, проблемні питання міг висвітлити у ракурсі відходу від офіціозу. Пам'ятаю, як на одній з лекцій професор Теодорович І. М. розглядав проблему західних і східних слов'ян у контексті передумов вибуху Другої світової війни. Наголосив на безрезультатності тристоронніх перемовин щодо укладання угоди про взаємодопомогу у разі агресії з боку Німеччини (СРСР, Великобританія, Франція, квітень-серпень 1939 р.). Торкаючись підписаного радянсько-німецького договору про ненапад 23 серпня 1939 р., в іронічній формі натякнув на ймовірність існування таємних домовленостей між Москвою та Берліном. Принагідно зазначу, що лише 1989 року, у часи горбачовської перебудови, оприлюднено наявність додаткового таємного протоколу пакту Молотова-Ріббентропа щодо розмежування сфер обопільних інтересів у Східній та Південно-Східній Європі і встановлення їхніх меж. Позаяк ця недовомка пролунала на лекції професора ще на початку 1970-х років.

Світла пам'ять і вдячність Івану Михайловичу Теодоровичу за закладені навички критично-аналітичного підходу до вивчення розмаїття питань історії. Він відчиняв двері до знань і спонукав їх здобувати».

Івануса Галина Павлівна, відмінник освіти України (1999): «Івану Михайловичу була притаманна пунктуальність: чіткий початок і завершення лекції. Одразу після дзвоника заходив до нашої аудиторії № 1 центрального V корпусу університету, вітався. Злегка накульгуючи, зупинявся біля кафедри, на яку з портфеля викладав свої нотатки. Лагідно усміхаючись крізь окуляри, оголошував тему лекції. Упродовж розкриття її змісту майже не заглядав у текст своєї лекції, лише за необхідності процитувати конкретний документ. Умів нас зацікавити, поєднуючи аналіз глобальних проблем з детальним висвітленням їх нюансів. Говорив лагідно-розміреною мовою, щоб студенти встигали записати лекцію, адже конспектування тоді було обов'язковим.

Вшановуючи пам'ять доктора історичних наук, професора Теодоровича Івана Михайловича та з огляду на століття з дня його народження, пропоную назвати його іменем кафедру всесвітньої історії факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Клименко Олег Олександрович, полковник, ветеран ЗСУ, кандидат історичних наук: «Серед знакових постатей історичного факультету ЧДУ, які відіграли визначну роль у моєму професійному становленні як історика, моїх колег-випускників 1974 р., є незабутній Іван Михайлович Теодорович. Надзвичайна інтелігентність, стриманість, дивовижна порядність, підкреслена гідність, духовний аристократизм – це лише кілька штрихів до портрета професора Теодоровича, які асоціюються з цією яскравою особистістю. Усміхненість Івана Михайловича супроводжували легка жартівливість і тонка іронія, за якими, очевидно, ховався не лише глибокий розум, але й душевна вразливість.

Вплітаючи у вінок пам'яті Івана Михайловича і свої спогади, наголошу, що вже тоді за окремими висловлюваннями, натяками проглядався яскравий тип українського патріота. Україноцентризм його був іманентним, природним, сформованим нехай і радянським, але західноукраїнським середовищем. Найсильнішою зброєю його лекцій були документи і факти. Мене не перестав дивувати його дар у потрібний момент стати на рівень студента. Педагог від Бога, мав видатний хист: давав поради, ніби дотиком колонкового пензля; створював ауру людяності, доброти, до якої завше тягнулося студентство.

Був він людиною доступною: йому таланило розкривати історичні постаті в несподіваних ракурсах. Пам'ятаю, з якими деталями він розповідав про Олександра Баттенберга – першого князя Болгарії, котрого царському уряду Росії вдалося посадити на болгарський трон, щоб відірвати від європейського впливу. Життєва мудрість Івана Михайловича Теодоровича, яку він нам передав, завжди є актуальною у нашому науковому житті».

Куліковська Віта Йосипівна, викладачка історії, правознавства та естетики: «Кожна наступна лекція вражала можливостями діапазону пам'яті Івана Михайловича. Дивувалася переліком назв князівств, неймовірної кількості прізвищ чи псевд правителів, специфіки аспектів розвитку західно- та південнослов'янських народів, їхніх держав від виникнення до занепаду; національно-визвольних рухів у різних історичних епохах тощо. Він ніколи не давав студентам жодної підстави відчувати сумнів щодо глибоких знань, тим паче хоча б незначного приводу насміхатися над викладачем.

До цього часу пам'ятаю обставини свого іспиту з «Історії південних і західних слов'ян» на четвертому курсі. Навчалася на підвищену стипендію, оскільки з батьками були молодші сестра і брат. Однак за суб'єктивних причин не підготувалася належним чином до його здачі. Вимушена була вперше скористатися наданою шпорою-підказкою. Відповідь на всі питання білета і додаткове «відскакувала від зубів». Ура! Здала на «п'ятірку», гордо вийшовши з аудиторії. Заглянувши у залікову книжку, побачила «четвірку»... Миттю промайнула думка про те, що Іван Михайлович все-таки помітив, що я списувала. Припускаю, що він ознайомився з моїми результатами інших іспитів за попередні сесії. Позаяк тактовному викладачеві сумління не дало право поставити «відмінно» і водночас не зауважив різко, чи вигнати з іспиту... Як не поважати такого наставника?».

Сологуб Галина Федорівна, відмінник освіти України (1994); заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів м. Чернівці (2002-2006): «Іван Михайлович Теодорович запам'ятався надзвичайно ерудованим, серйозним, вираженим, вимогливим і водночас справедливим в оцінюванні знань кожного студента на іспиті. Звертався з повагою до студента на «Ви», з доброзичливою усмішкою. Ніколи не було у талановитого педагога конфліктів зі студентами, його на курсі поважали за тактовність».

Буркут Ігор Григорович, кандидат історичних наук: «Багато поколінь чернівецьких істориків слухало глибокі й змістовні лекції І. М. Теодоровича, оволодіваючи азами своєї майбутньої професії. Історію південних і західних слов'ян Іван Михайлович знав чудово і намагався поділитися своїми знаннями із студентською аудиторією. На відміну від деяких блискучих лекторів, котрі захоплюють слухачів риторикою і цікавими прикладами, він читав лекції у класичній університетській манері, намагаючись дати студентам якомога більше матеріалів для роздумів. Щоб зрозуміти ці лекції, треба було докласти чимало зусиль. Ті слухачі, які змогли подолати труднощі сприйняття, відкрили для себе захоплюючий світ наукової думки, справжньої творчості. Науковець відзначався увагою до людей, він завжди підтримував талановитих студентів і намагався залучити їх до серйозних занять наукою. (...)

Науковець мав широкі, енциклопедичні знання, але зовнішні обставини часто не дозволяли йому друкувати те, що він міг би написати. Задовго до горбачовської перебудови від нього можна було почути гострі оцінки Брестського миру, укладеного більшовиками, і навіть замовчувані тоді факти про роль Парвуса у налагодженні контактів Леніна з німецьким командуванням. Звичайно, надрукувати такі речі тоді було неможливо.

Як і личить справжньому вченому, професор Теодорович мав власну точку зору на події суспільного життя і висловлював її, незважаючи на політичну кон'юнктуру. Після розпаду СРСР він дуже критично сприймав крайнощі в оцінках історичного минулого, які увійшли в моду на початку 90-х рр., і не приховував свого негативного ставлення до зайвої політизації студентського і викладацького середовища, що заважала нормальному процесу навчання. З неприхованим боєм досвідчений педагог сприймав падіння загального рівня знань, характерне для періоду глибокої суспільної кризи. Для високоморальної й дуже порядної людини, якою був Іван Михайлович, процеси деморалізації в суспільстві були особливо трагічними. На його очах руйнувалося те, чому він присвятив своє життя, і вчений по-справжньому переживав за долю обкрадених і обдурених поколінь. Все це вкоротило віку людині, котра до останнього зберігала ясність розуму і бажання працювати на благо науки, великим трудівником якої він був протягом свого життя» [Буркут І. Перші Теодоровичевські читання. Буковинський журнал. 2003. № 3. С. 165 – 166].

*Відкриття VII Всесоюзної наукової конференції істориків-славістів.
Мармурова зала. Чернівецький державний університет (1975)*

*На зустрічі декана історичного факультету Чернівецького державного університету Ю. І. Макара
з деканами Саскачеванського університету (1978)*

І. М. Теодорович і Ю. І. Макар під час ІХ Всесоюзної наукової конференції істориків-славістів у м. Ужгород (1982)

З колегами по факультету під час наукової конференції в Ужгороді (1982 р.)